

ERASMUS.

In den herfst van het jaar 1549 ontving Rotterdam doorluchtig bezoek. Het was de latere koning Filips II; hij werd vergezeld door de landvoogdes Maria.

De Prins verklaarde, het geboortehuis van den grooten geleerden Erasmus te willen zien. De magistraten beijverden zich, aan dat verlangen te voldoen. En zoo bracht de Prins een bezoek aan de Wijde Kerkstraat, waar zich het geboortehuis bevond.

De Rotterdammers wilden het daarbij echter niet laten. Zij hadden ter eere van den geleerde op de West-Nieuwlandsche brug een houten beeld doen verrijzen. Hij kreeg in de rechterhand een pen, in de linker een rol. En op deze rol stond in het Latijn dit deftige opschrift te lezen: „Desiderius Erasmus aan den doorluchtigen Prins van Spanje, door Filips van Bourgondië! Rotterdammer zijnde, heb ik willen toonen, dat ik mijn medeburgers niet verlaat. Op hun verzoek heet ik u, doorluchtige Prins, welkom binnen onze veste, en beveel ik dit volk in uwe genegenheid en bescherming aan. Allen huldigen u, o keizerszoon, als hun heer, en kennen geen grooter geluk!”

De Prins antwoordde er weinig op. Erasmus had meermaals verzekerd, een goed zoon te zijn van de Roomsche Katholieke kerk, doch de Prins was er niet zoo zeker van, en in het jaar 1572 gaven zijn soldaten uit hun zware roeren een vinnig vuur op het houten beeld, dat geen grooter geluk had gekend dan de Spaansche dwingelandij. Nieuwe tijden, nieuwe heeren!

Toen Napoleon in 1810 ons vaderland bezocht, was het houten door een metalen beeld vervangen. Het verhief zich fier en frank op de Grootte markt, en als een waar-schuwing voor Napoleon had een onbekende aan het voetstuk een papier gehecht, waarop te lezen stond:

„Hier sta ik nog, gelijk voor dezen,
Aandachtig in mijn boek te lezen;
Maar had mij eens Napoleon,
Zooals hij had gedreigd, gegoten tot kanon,
Dan had ik, hiertoe afgezonderd,
Hem zeker van zijn troon gedonderd!”

Of het met dat kanon zoo'n vaart zou hebben genomen, mag betwijfeld worden. Toch wordt daarmee niets te kort gedaan aan de nagedachtenis van den man, die als de natuurlijke zoon van een Roomsche priester, als een verschoppeling geboren, de grootste geleerde zijner eeuw is geworden.

Hij was een der merkwaardigste personen uit de veel bewogen dagen der Reformatie, wiens rechtzinnig geloof telkens botste met zijn libertijnsche neigingen, terwijl hij behoorde tot het gilde der humanisten, die naar een algemeene menschelijke ontwikkeling streefden, los van de kerk.

Erasmus' stokpaardje was een vreedzame reformatie der kerk, onder het oppergezag van den Paus. Stellig heeft het eerste optreden van Maarten Luther hem oogenblikken van innige voldoening geschonken. Hij vermoedde toen nog niet, welk een kracht er achter zat, en hij begroette den Augustijner monnik met oprechte sympathie.

Maar hij sprak er niet overluid van, want hij was een voorzichtig man, en wilde de kat eerst uit den boom kijken.

Hij zag door het raam, hoe Luther met onvervaardigen moed over de breede kerkelijke vlieten heen sprong. Hij zette een bedenkelijk gezicht; o neen! dat was niets voor hem, daarvoor was zijn eigen polsstok te kort.

De zaak werd hem veel te gevaarlijk; hij schuwde de uitersten en sloot het raam, dat op de kerkhervorming uitzag, potdicht, de blinden er voor. En om zijn Roomsche

beschermers niet in 't harnas te jagen, weigerde hij zelfs Luthers geschriften voortaan te lezen.

Erasmus miste den kijk op de lichte zijde der dingen. Evenals wij bevond hij zich in een tijdperk, dat een nieuw hoofdstuk in de wereldgeschiedenis beteekende, en zulk een nieuw hoofdstuk begint niet dan met hevige schokken en beroeringen.

Erasmus zag de donderbui oprijzen aan den horizon: een legio van botsingen; scheuring in de kerk; een verbitterde strijd met schavotten en brandstapels voor Luthers volgelingen.

Het bekleemde zijn hart, en hij verklaarde, niet voor martelaar in de wieg te zijn gelegd.

Hij is geen martelaar geworden, en nooit een held geweest. Hij had meer van den vos dan van den leeuw. In zijn polemiek kwamen die looze streken wel uit, en zijn tegenstanders klaagden, dat hij hun als een aal tusschen de handen doorglipte.

Hij stond op den tweesprong en bleef er staan. Hij was de man der minnelijke schikking. Op de vredesconferentie onzer dagen zou er nuttig werk voor hem zijn geweest, doch in den tijd der reformatie kon er geen kracht van hem uitgaan tot de volken, omdat de harts-tocht van den ijver voor de vrije genade zijn innerlijkst zijn niet in gloed had gezet.

Hij was geen man van de daad, geen groot karakter, geen krijgshaftig figuur in gespoorde laarzen. Hij was een kamergeleerde, de man van het studeervertrek, met de pantoffels aan. Men wist eigenlijk niet, wat men aan hem had. Bij hem was de deur noch dicht, noch open, maar steeds op een kier.

Dit nam niet weg, dat hij den monniken „met hun luie buiken” ongenadig en ongezoeten de waarheid kon zeggen.

Dat hebben ze ervaren met het werk „Adagia,” dat den grond tot Erasmus' wereldberoemdheid legde.

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was wel eigenaardig. Erasmus had een tijd in Engeland doorgebracht, en er goede dagen beleefd. Maar de terugreis van Engeland naar Frankrijk maakte aan die heerlijkheid een snel einde. Hij viel in roovershanden; ze schudden hem naakt uit, en hij vroeg zich af, wat nu te beginnen.

Een vriend wist raad, en wees er hem op, dat de roovers zoo barmhartig waren geweest, hem het voor-naamste te laten: de pen. Toen greep Erasmus de pen, en schreef zijn van geest en vernuft tintelende spreuken, die hij als verzameling onder den naam „Adagia” in 't licht deed verschijnen.

De monniken haalden er minachtend de schouders over op. Zij zeiden, dat de spreuken van Erasmus onnutte ballast waren voor menschen, die de spreuken Salomo's bezaten, en toch was de scherpe pijl, van zijn boog gesuid, hen diep in het vadsige vleesch gedrongen.

Hij kon de zonden der geestelijkheid geeselen en brandmerken, en toch was hij geen boetgezant. Hij bezat een scherp, bijtend vernuft, maar de bazuin ontbrak hem. Hij was een orthodoxe Voltaire, maar geen Savonarola.

Erasmus was op zijn gemak gesteld, en toch belette hem een wonderlijke onrust des geestes, op zijn gemak te komen. Hij was een zwerfer en bereisde een groot deel van West-Europa. Na zijn vijf-en-twintigste jaar heeft hij slechts weinige keeren zijn vaderland bezocht, en toch zijn de sporen zijner afkomst en zijner opvoeding nooit uitgewischt. Of hij in Engeland woonde of in Zwitserland; of hij in Frankrijk vertoefde of in Italië — de Nederlandsche stempel was onuitwischaar.

Zijn pen bezat een zeldzame, ja weergalooze vruchtbaarheid. In zeven dagen schreef hij zijn werk: „Lof der zotheid,” en aldoor ging de stroom van zijn geschriften uit de drukkerij van den boekdrukker Frobenius te Bazel.

Frobenius was zijn man. Die zorgde voor een keurige verzorging. Erasmus was daarop bijzonder gesteld.

Erasmus begon echter de jaren te voelen. Menschen, die hem in eenige jaren niet hadden gezien, waren verwonderd, toen zij hem terugzagen — zoo verouderd was hij geworden.

De laatste dagen van Erasmus.

Naar een schilderij van F. Cogen.

Hij zelf klaagde in een brief: „Reeds als kind had ik een teer gestel, een te dunne huid, en had last van weer en wind. In mijn sterkere dagen lette ik niet op mijn kwalen; maar nu, terwijl ik niet meer dan vel en been ben, gevoel ik ze alle weer. Ik ben erger of beter naar gelang van het weer.”

Zoo zou Bazel dan voor den moegezworven grijsaard de eindpaal des levens worden.

Maar neen — de reformatielucht hinderde hem. En hij verhuisde naar het streng Roomsche Freiburg.

Maar nog eenmaal greep hij den staf van den zwerfer, om een reis naar Brabant te maken. Over Bazel.

De jicht teisterde hem ontzettend. Het werd een algemeen verval van krachten. Hij zou Bazel niet meer verlaten. En op een warmen zomerdag zuchtte hij: „Binnen drie dagen sterf ik.” Zoo moest hij dan toch nog sterven te Bazel, in de stad der reformatie....

De voornaamste burgers der stad bezochten hem; ook vele studenten, wien hij steeds veel welwillendheid had betoond. Hij zeide niet bang te zijn voor den dood. De vreeze des doods, waarmee hij zijn gansche leven had te kampen gehad, was van hem geweken.

Zoo overleed hij, volgens zijn voorspelling, in den nacht van den 11^{den} op den 12^{den} Juli 1536.

Zijn begrafenis werd een plechtige uitvaart. Men gedacht niet meer zijn menschenlijke gebreken en zwakheden, maar zijn groote verdiensten als geleerde en wegbereider der reformatie. Vele studenten volgden in oprechte droefheid de baar. En het was wel een zonderlinge lotsbeschikking, dat het gebeente van dezen man, die in zijn leven de Protestantische bedehuizen met schroom had gemeden, en die nog kort geleden van Paus Paulus III een eigenhandigen brief had ontvangen, zou rusten in een Protestantische kerk!

L. P.

R. B. te H. schrijft:

1. Aangezien God uit éénen bloede het gansche menschenlijke geslacht heeft gemaakt, hoe is het dan te verklaren, dat er zwarte, roode, bruine en blanke menschen zijn?

2. En hoe is het dan te verklaren, dat Columbus bij het ontdekken van Amerika daar reeds menschen vond? Zijn er ook gegevens bekend, hoe die menschen daar kwamen?

Antw. — Dit is meer gevraagd, maar nog nooit heeft iemand een volkomen bevredigend, afdoend antwoord gegeven. Alleen merk ik op, dat blijkbaar het klimaat invloed oefent op de huidkleur. In warme landen is die bruin of zwart, in koude blank. Zelfs wordt de kleur lichter of donkerder, naar mate de streek dichterbij de polen of bij de evennachtslijn ligt. Maar een vaste regel geldt ook hier niet.

In antwoord op de tweede vraag diene, dat hier meer dan één mogelijkheid is.

Vooreerst spreken oude berichten van een groot land, Atlantis geheeten, hetwelk door de zee zou verzwoegen zijn, en waar thans de Atlantische Oceaan ligt. Uit dat land kon dan Amerika bevolkt zijn. Deze overlevering is echter ver van betrouwbaar.

Ook kan Amerika bevolkt zijn door lieden, die uit het Noorden van Europa over zee IJsland en Groenland bereikten en toen Zuidwaarts gingen. Zeker is in elk geval, dat lang vóór Columbus de Noren Amerika hebben bezocht.

Een derde meening is, dat Amerika zijn eerste bewoners heeft ontvangen over den zoogenaamden tropischen eilandgordel; dus uit Azië, over de Soenda-eilanden en verder over de Australische. Met wijlen De Liefde houd ik dit laatste voor het meest aannemelijke.

A. J. H.

MIJN OUDE KERKTOREN.

IV.

Maakt ge, dat de toren het erg vindt, dat zijn vriend de uil een vriend is van de duisternis, en dat hij uitvliegt in den nacht?

Waarom zou hij dat?

De toren kent den duisternen nacht. Ze hebben al zoo vaak naast elkaar gestaan, en naast elkaar gewacht op den komenden dag. En hij weet wel, dat de nacht niet boos is. En al spreken nu de menschen van „werken der duisternis” — hij weet wel, dat de duisternis van den nacht die werken niet doet, 't zijn haar werken niet, maar de werken van de zondige menschen, die de duisternis misbruiken, zooals zij alles misbruiken kunnen in hun eigen boosheid.

Maar de nacht zelf — hij is niet boos.

Want hij gaat door de wijde velden, hij, de trouwe knecht Gods. Met zijn geruischlooze voeten gaat hij door de velden, en de kleine planten, die dorstig geworden zijn van den heeten zonnenschijn, drenkt hij met dauw. Merk op, hoe trouw hij dit doet. Niet één wordt vergeten, zelfs niet een der kleinsten. Ja, ik zou zeggen, dat hij om de kleinsten het eerst denkt. Dat de zwaksten en nederigsten zijn lievelingen zijn. Zie slechts, in den eersten zonnenschijn, te vroegen morgen, hoe juist zij schitteren van droppels. — Hij kan niet boos zijn, de nacht.

En hij komt in de donkere huizen, te avond, bij de duizenden, wier voeten rusteloos voortgegaan zijn den ganschen langen dag, en wier handen moede geworden zijn van den arbeid, en wier geest moede geworden is van het denken, — hij komt in hun huizen, en de vermoeiden naar lichaam geeft hij rust, den afgematten naar den geest brengt hij verkwikking, met de groote, wondere gave, den mysterieuzen zegen, dien de groote God in zijn handen heeft gelegd als gave voor de vermoeiden: den slaap. Hij kan niet boos zijn, de nacht.

En hij is zeer goed voor degenen, die door smart zijn neergebogen, wier ziel uit diepe wonde bloedt. Want hij neemt het gevoel hunner smart weg, als hij met den slaap zacht over hen uitspreidt den dichten sluier der vergetelheid; waar hij is met zijn zeer goede gave, daar zijn geen schreiende weezen, geen verlatenen, geen gewonden, geen door fellen zweeps slag voortgedrevenen. — Daar zijn alleen zij, die stil rusten, als kleine kinderen in moeders koesterende armen... Hij kan niet boos zijn, de nacht.

Want zij ook, wat wonder hij doet! Hij schuift den sluier van licht weg, waarmee de dag de hemelen heeft bedekt, en opent voor ons de diepte van het heelal, en doet fonkelen en stralen en schitteren de duizenden sterren, en doet een blik werpen in de matelooze grootheid van het heelal, in de eindelooze oceanen van licht en stilte, die golven om onze kleine aarde, — weerkaatsing van de matelooze grootheid en eindelooze diepte van Gods denken, van Gods macht, van Gods glorie. Luister naar hem, als hij, de groote, zwijgende knecht, spreekt zonder woorden en zonder taal — als hij wetenschap toont, zooals de dag overvloediglijk sprake uitstort.

Hij kan niet boos zijn, de nacht.

Weet ge wel, dat de bloemen der kamperfoelie aan hem haar fijnste geuren offeren? Weet ge wel, dat de avondkoekoeksbloem, die in den fellen zonnenschijn kwijnt, voor hem uitspreidt de smettelooze pracht van haar sneeuw-witte kroon? En dat ook zij haar fijnste reuken hem geeft? En van den nachtegaal, die in zijn nabijheid zijn liederen zingt, behoef ik niet te spreken.

Waar zulke offers hem worden geofferd, kan hij niet boos zijn, de nacht.